

A DEBRECENI EGYETEM
MAGYAR NYELVTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK
KIADVÁNYAI

82. szám

Szerkeszti: JAKAB LÁSZLÓ

82. szám

ZAICZ GÁBOR-CSEPREGI MÁRTA

VÉRTES EDIT EMLÉKEZETE

DEBRECEN, 2004

© *Zaicz Gábor*, 2004.
© *Csepregi Márta*, 2004.

ISBN 963 472 793
ISSN 0209-8156

Felelős kiadó: Dr. Bartha Elek
Készült a Debreceni Egyetem Könyvtárának
Sokszorosító Üzemében

Bevezetés

Jelen füzet egy finnugor nyelvész életútját és tudományos tevékenységét kívánja bemutatni. Bizonyos munkatársai, egykori hallgatói némely alábbi meghatározást ugyan indokolatlannak, sőt pontatlannak tartanak, az alábbi szerzők - akik soha sem vagy csak az utolsó éveiben tartoztak Vértés Edit szűkebb szakmai körébe - a professzornő pályáját az itt leírtak szerint értékelik.

Még két körülményt nem kívánunk elhallgatni. Halála után örököse, Nemes László író unokanővére teljes tudományos könyvtárát a Pázmány Péter Katolikus Egyetem finnugor tanszékére hagyományozta.

Egyidejűleg Vértés Edit tiszteletére „Finnugor díj Vértés Edit emlékére” elnevezésű alapítvány létrehozását határozta el. Az alapítvány célja: finnugor nyelvészeti, valamint néprajzi, történelmi, irodalmi területen figyelemre méltó tevékenységet folytató, negyven év alatti magyar anyanyelvű oktató, kutató munkájának elismerése. A magyar megjelölés a jelölt állampolgárságától és lakhelyétől független. Az öttagú kuratórium döntését közzéteszi a Finnugor Világban, A Reguly Társaság Értesítőjében. A díj kiosztására első ízben várhatóan 2004 májusában kerül sor. Az átadásra az alapítvány székhelyén, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, a hagyományos Pázmány napi ünnepségek keretében kerül majd sor, mely közel esik Vértés Edit születési évfordulójához.

A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének kiadványai sorozatában *Vértés Edit (1919-2002)* címmel Zaicz Gábor, majd *Hosszú élet a nyelvi tények társaságában* címmel Csepregi Márta méltatását adjuk. Ezt követi a *Vértés Edit tudományos munkássága* című bibliográfia, Zaicz Gábor összeállításában.

A sorozat eddigi 81 száma közt több finnugor vonatkozású. 1939-ben jelent meg Bakó Elemér *A finn néprajzkutatás* című műve (4. sz.). Több írás Vértés Edit nevéhez fűződik, mint *A magyar mássalhangzó-kapcsolódások rendszerének törvényszerűségeihez* (53. sz.) és a *Vélemények és ellenvélemények* (62. sz.). Papp István (49. sz.), Kálmán Béla (52. sz.), Andrásyné Kövesi Magda (58. sz.) mellett Vértés Editet (54. sz.) köszönti egy-egy szám a születésnapján. A sorozat egyik tagja nemcsak a debreceni magyar, hanem a finnugor nyelvtudományi tanszék történetével is foglalkozik (51. sz.).

Piliscsaba, 2004. január 31.

Zaicz Gábor

Vértes Edit (1919-2002)

2002. augusztus 11-én, 84. életévében elhunyt az uralisztika hazai nesztora, az osztják nyelv kimagasló kutatója és nagy hagyatékainak feldolgozója, a nyugat-szibériai mitológia egyik legkitűnőbb ismerője, több külföldi nyelvtudományi társaság tiszteleti és a Finn Tudományos Akadémia külső tagja, professor emeritus. Alig egy hónappal követte kedves munkatársát, a tragikus sorsú Schmidt Évát. Rövid időn belül igen nagy, alig kiheverhető veszteségeket szenvedett a hazai obugrisztika.

Az uralisztika és a magyar nyelvtudomány jelentős személyisége távozott körünkől. Hatalmas életműve joggal buzdíthatja arra tudományszakunk legifjabb nemzedékét, hogy a töretlen kitartás, a szakadatlan munkálkodás és a megingathatatlan hit annak eredményességében egész életre szóló lendületet és életkedvet adhat az új évezred emberének is.

A család

Vértes Edit 1919. május 31-én, Budapesten született. Közelebbről abban a Bakáts téri kórházban, amelyben akkortájt édesapja, Vértes Jenő - mint székesfővárosi kórházi gondnok - gondnokként működött, és ahol feleségével, László Ilonával szolgálati lakásban lakott. A szülők visszaemlékezése szerint egy szép napon szobájuk mennyezete leszakadt, a kiságy és a pólya tele lett törmelékkel, de a kisbabának nem történt baja.

Vértes Jenő Veszprém megyei polgári családból származott, s épületgondnoki foglalkozása és építészeti kérdésekben való jártassága alapján alighanem kereskedelmi iskolát végezhetett. A kórházból hamarosan elkerült, bérházak gondnoka lett, és különféle vállalkozásokba kezdett, különösebb eredmények nélkül. Családjával az 1920-as évek elején a Szív utcában lakott, majd pedig egy szép, nagy lakásba költözhetek az Andrássy út 55. szám alatt. Feleségének ún. munkamesternői oklevele volt - mely a későbbi politechnikai oktatói végzettségnek felel meg -, és kézimunkát, szabás-varrást tanított. Aztán Edit édesanyja varróiskolát nyitott az Andrássy úti lakásban, és az igen sikeresnek bizonyult egészen a háborús évekig.

Anyai ágon Vértes Edit felmenőit a dédszülőktől visszavezethetjük. László Ilona apja, a Felvidéken született László Lipót Pozsonyban és Pesten jogot tanult, de nem doktorált le. A úri szabóságtól kezdve a kávéházig voltak a kezdetekben vállalkozásai, majd - már családosan - egy kisebb fővárosi bankház vezérigazgatója lett. Az 1920-as években nyugdíj helyett tetemes végkielégítést vett fel, amelyet aztán tőzsdén szinte az utolsó fillérig elveszített. László Ilona édesanyja, Apfel Malvin - Apfel Fülöp szombathelyi órás-ékszerész és a Győr megyei Koroncó községből való Benedek Katalin leányaként - gyermekkorától kezdve tiszta polgári jómódban élt. Szülei az első világháború idején mint becsületes honpolgárok a vagyonukat soha vissza nem fizetett hadikölcsönbe fektették, és ekként szegényedtek el. László Ilonának két néneje volt: közülük az idősebb a kétszer is megházasodott, fiatalon elhunyt Ella. A család és az ifjúkor mindezen adatait Nemes László író szívességének köszönhetem, akinek - Edit elsőfokú unokatestvérének - most két mondat erejéig átadom a szót: „A középső László-lány volt Margit, az én édesanyám. Férjét (édesapámat), a Bakáts téri kórház akkori fiatal orvosát Edit édesapja, a kórház akkori gondnoka mutatta be neki.”

Ifjúkor

A kis Editnek két-három éves korától német nevelőnője volt, és már gyermekkorában szinte egyformán beszélt németül és magyarul. Még talán tizenkét éves sem volt, amikor már franciául is jól tudott. A családban két gyermek volt, Edit és Laci, akiknek gimnáziumi tanulmányait és az általuk akkor olvasott Eötvös, Jósika, Kemény Zsigmond műveket a nagyszüleikhez költözött dédanyjuk kísérte nagy figyelemmel.

Szüleinek házassága azonban nem volt igazán harmonikusnak mondható. Talán ez is hozzájárult a gyerekkorához képest túlságosan is komoly, később főként a tudományos munkájára koncentráló természetéhez. Mint polgári család gyermeke, az akkori felfogás szerint természetesen tanult zongorázni, táncolni és teniszezni, de igazán csak az iskola, a tanulás érdekelte.

Az Andrássy úti Mária Terézia gimnázium tanulójaként szüleitől mindazt az anyagi támogatást megkapta, amit az iskola többnyire középosztálybeli, részben felsőbb osztálybeli növendékei megkaptak: megfelelő tanítást, nyelvtanulást, külföldi utazást, de ő ennél többre vágyott. A családi élet meghitt, bensőséges melegére. Rajongott néhány tanárnőjéért, ezek szakmai és erkölcsi nevelésében, tényleges (vagy általa vélt) morális családi és társadalmi eszményeikben próbálta megtalálni azt az ideált, amit otthon - úgy látta - hiába keres.

Nyaralni is többnyire a nevelőnőjével küldték. Még 12 éves sem volt, amikor elhatározta, hogy finnugor nyelvész lesz. Kétszer unokatestvérével együtt nyaralt: a Balatonnál és a jugoszláviai Palicson. Egy nyári nyelvtanfolyamot elvégzett a perugai nyári egyetemen is.

Érdeklődése

„Ez a kielégületlenség vitte őt bizonyára már 15-16 éves korában az Isten-keresés, a hazai és külföldi katolikus templomokban érzett áhítat, a mély vallásosság felé. A magyar történelem és irodalom szeretete pedig a magyar sorskérdések, azon túl pedig a magyarság eredete, a finn-magyar rokonság problematikája felé. Tizenkét-tizenhárom éves kora óta tudatosan készült arra, hogy a finnugor nyelvtudománynak elkötelezettje legyen. Kereste ennek lehetőségeit. 1935-ben, 16 éves korában, a finn-magyar diákcseré keretén belül a vakációt Finnországban töltötte. Itthon barátságot kötött például az akkori finn követ lányával - és ez a barátságuk élete utolsó esztendeiig megmaradt.”

1937-ben beiratkozott a Pázmány Péter Tudományegyetem magyar-olasz-művészettörténet szakára. Szüleinek kívánságára mindezt hamarosan felcserélte ugyan a matematika-fizika szakkal, de egyidejűleg rendszeresen hallgatott a bölcsészkaron is finnugor, magyar és általános nyelvészeti előadásokat. 1942 júniusában a természettudományi karon kapott középiskolai tanári oklevelet, a következő év decemberében viszont nyelvészetből doktorált: finnugrisztikából főtárgyként, magyar nyelvészetből pedig melléktárgyként. A bizottság tagjai Zsirai Miklós, Laziczius Gyula és Pais Dezső voltak.

Oktatás-kutatás

Ezután négy évig, 1941-1945-ig Szentendrén a katolikus tankerületben tanított, majd pedig hat esztendőn keresztül különféle fővárosi középiskolákban: magyart, németet, olaszt, latint, művészettörténetet, illetve matematikát, fizikát, valamint gazdaságtant is. Időközben előbb szeniorként működött a budapesti egyetem finnugor könyvtárában, majd gyakornokként a műegyetem matematikai tanszékén. 1951-ben a Központi Fizikai Kutatóintézet akusztikai és

ultrahang csoportjában az érthetőségi vizsgálatok nyelvészeti feladatait kutatta, vagyis nyelvészeti statisztikai munkákat végzett. A következő évben az MTA Nyelvtudományi Intézetének finnugor osztályára került, 1952-1984 közti tudományos munkássága szakmai körökben közismert.

Eleinte - egy esztendőn át - Beke Ödön kéziratos cseremiszt szótárán dolgozott. Ezt követően évtizedekre A magyar szókészlet finnugor elemei című szófejtő szótár (az MSzFE), majd az Uralisches etymologisches Wörterbuch (az UEW) munkatársává vált. Kandidátusi értekezését 1958-ban védte meg, majd 1976-ban nyerte el az akadémiai doktori fokozatot. Harminckét éves kutatóintézeti tevékenységet követően, 1984-ben kinevezték a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem finnugor nyelvtudományi tanszéke tanszékvezető professzorának. 1989-ben vonult nyugdíjba.

Válások

A háború után szülei elváltak, külön lakásba költözött. 1947 karácsonyán férjhez ment. Férje Alexander László, korábbi repülőtiszt sem érdeklődésében, sem életvitelében nem bizonyult megfelelő partnernek. Alig egy év múltán elváltak. Amíg az egyház nem nyilvánította - évtizedek múltán - semmisnek a házasságot, a maga meggyőződésének megfelelően nem is gondolhatott újabb házasságra. Ez is alapvetően meghatározta későbbi életét.

A tanítást annak idején azért kellett abbahagynia, mert a hangszálaival hosszú évekig tartó súlyos problémái támadtak. Egyszer már a hangszálait akarták kioperálni, de nem egyezett bele. Mindig visszatértek a papillomák, a szemölcsszerű burjánzásból álló daganatok, tizen-nyolcszor is meg kellett operálni. Egy-egy műtét után hetekig-hónapokig nem is beszélhetett, telefonon is csak kopogással lehetett érintkezni vele; egy kopogás: igen, két kopogás: nem. Végül megállapították, hogy a betegség oka füstallergia, nagyfokú érzékenység. Ez egész későbbi életét bizonyos korlátok közé szorította: nem mehetett olyan helyekre, ahol dohányoznak; étterembe, színházba, moziba, hangversenyre is alig-alig, mert füstös előtereken kellett volna átmennie. Ezért szerette annyira az év felét, kora tavasztól késő őszig, édesanyja Norma útjára, később sajátjává lett nyaralója magaslata, tiszta levegőjében tölteni.

Miután a hangja valamennyire rendbe jött, már újra taníthatott, előadásokat is tartott. Külföldön Finnországban, Stockholmban, Hamburgban, Münchenben, és több amerikai egyetemen. A helsinki Finnugor és Kalevala Társaság tagja, a Finn Tudományos Akadémia külföldi tagja, a német Societas Uralo-Altaica tagja lett.

Hobbi és magánélet

Ami a szinte élete utolsó napjáig tartó tudományos munkája mellett a magánéletét, szórakozásait illeti: nagyon szerette a kutyákat, iskoláskora óta mindig volt kutyája, az utolsó évtizedekben erdélyi kopója. Kutyáinak többnyire finn nevet adott, általában a Kalevalából: Lempo, Lukko stb.

Szeretett autót vezetni. Körülményesen, merev tartással, fehér kesztyűben vezette kocsiját. 1962-ben vett Hamburgban az egyetemi előadásáért és Finnországban végzett tudományos munkáért kapott honoráriumából egy használt, bogárhátú Volkswagent, amit majdnem húsz év múlva cserélt egy másik, használt bogárhátú VW-re.

Szeretett utazni, külföldi útjain a táj szépségei mellett főként a múzeumok, kulturális, művészeti emlékek érdekelték. Jellemző, ami egyik utolsó nagy külföldi utazásánál történt. Társasutazással töltött két hetet Mexikóban. Az útjuk végén közölték, hogy valami egészen jelentéktelen ráfizetéssel még egy hétig maradhatnak Acapulcóban, a világ egyik leghíresebb tengeri fürdőhelyén. A magyar turistacsoportból mindenki maradt, egyedül ő utazott haza. A kulturális nevezetességeket már látta, egy hetet nem szánt fölöslegesen tengerparti nyaralásra.

Igen kedvelte a bridzsezést. Mintegy hetvenéves koráig síelt, szerényen, a budai hegyekben.

„Nem volt mindennapi jelenség. Semmilyen vonatkozásban. Requiescat in pace.”

Pro domo

A halottért mondott ima véső szavaival - „nyugodjék békével” -, az unokaöcs feljegyzéseit felidézve fejeztem be Vértess Edit bemutatását. 2003. szeptember 9-én hamvai a Farkasréti Mindenszentek Plébániatemplom altemplomában nyertek örök menedéket.

Emlékei

Egyetemi éveire közel hatvan esztendő távlatában is szeretettel gondolt vissza, ezen belül is mindenekelőtt a pesti bölcsészakadémia Múzeum körúti nyelvészeti szemináriumára, melynek egész éves, a szünidei időszakokra ugyancsak kiterjedő pezsgő életét többek között a mai egyetemi hallgatók is megirigyelhetnék, „mert ez a szeminárium nem pusztán könyvtár volt egy kezdő kutató számára, hanem annál sokkal több: kezdő (és haladottabb) nyelvészek klubjának nevezhetném”. Finnugor vizsgálódásainak területét eredetileg a zürjént választotta, de professzora - feltehetőleg a kézíratos Pápay-hagyaték majdani publikálására és német nyelvű értelmezésére is gondolva - osztjákológust kívánt belőle nevelni, és a 21-22 éves egyetemista tudomásul is vette eme módosított kutatási körnek a kijelölését. Legkedvesebb tanárai vizsgáztatták egyetemi doktori vizsgáján: finnugor nyelvészetből Zsirai Miklós, fonetikából és általános nyelvészetből Laziczius Gyula, „hungarológiából” [magyar nyelvtörténetből] pedig Pais Dezső. Mindenekelőtt Laziczius, valamint a Vértessnél néhány évvel idősebb, fiatalon meghalt Horváth Károly hatott tudományos indulására meghatározó befolyással. Az 1940-es évektől kezdve aztán Wolfgang Steinitz a külföldiek közül. Nagy tisztelője volt Fokos Dávidnak, Lakó Györgynek és Erkki Itkonennak.

Hatás

Vértessre a külföldi tudósok közül elsősorban Steinitz erős egyénisége hatott, ha két évtizeden át egy kissé bénítóan is. Az 1980-as években négy gyűjteményes kötetben jelentették meg Wolfgang Steinitz 1935. évi osztják nyelvi és folklór kutatásainak kiadatlanul maradt, rendkívül gazdag anyagát, és ennek közzétételében jelentős szerep várt a budapesti kutatóintézet főmunkatársára, majd a debreceni finnugor tanszék vezetőjére is. Ezáltal a hagyatékot gondozó német tanítványok felkérésére az Ostjakologische Arbeiten (Budapest, 1975-1989) címmel megjelent munkálat kiadócsoportjának lett munkatársává, és a sorozat harmadik kötetének társszerzőjévé, közelebbről Steinitz „déliességű” osztják anyagának sajtó alá rendezőjévé (Texte aus dem Nachlass. Budapest, 1989. 30-67, 102-104, 219-386).

Első szárnypróbálgatások

Legelső publikációi részben műegyetemi végzettségéhez és a műszaki szaknyelv vizsgálatához kapcsolódnak (Ipari számtan-mértan. Budapest, 1947. 192 p. Vegyipari szakkönyvtár; Matematikai szaknyelvünk nemzeti jellege. Pais-Emlékkönyv. Budapest, 1956. 398-402). Fontosabbak azonban ezeknél azok a magyar nyelvre irányuló hangtani és morfonológiai tanulmányai, melyek következetesen matematikai-statisztikai módszereket alkalmaznak, és e vonatkozásban egész tudományos pályáját végigkísérik.

Csak néhány idevágó dolgozatát említhetjük meg e helyütt, melyeknek egy része - olykor cikksorozatként közzétett - könyvterjedelmű tanulmány (bővebben l. tudományos munkásságát, melyben a rövidítések feloldása is szerepel): Adalékok a magyar nyelv hangtani szerkezetéhez. NyK. 54: 99-140, 55: 138-180, 56: 215-266 (németül: ALH. 3: 125-158, 411-430, 4: 193-224); Szótározott szavaink száma és a szókészlet nagysága. Nyr. 79: 329-338; Rekonstrukció és valószínűségszámítás. [Az uráli szibilánsok kérdésköre.] NyK. 72: 297-322; Gedanken über Nominalsatz und Statistik. FUF. 43: 304-320; A magyar mássalhangzókapcsolódások rendszerének törvényszerűségeihez. MNy. 26/27: 159-225. Magyar (vagy részben magyar) hangtörténeti, történeti alaktani és szókészleti tárgyú dolgozatai rendszerint osztják, obi-ugor, ugor, illetőleg finnugor központúak is egyben: A birtoklás fogalmának kifejezése a finnugor nyelvekben. NyK. 57: 146-159, 59: 102-119; Van-e a finnugor **k*-nak *k*-fejleménye mélyhangú szavainkban? NyK. 62: 7-21; Adalékok dajkanyelvi szavaink kormeghatározásához. MNy. 62: 171-178, 309-317; Wahrscheinlichgenauigkeiten von erschlossenen Lauten. In: Studies in Finno-Ugric Linguistics. In Honor of Alo Raun. Bloomington, 1977. 409-425; Módszertani kísérlet. In: Urálistikai tanulmányok [1]. Budapest, 1983. 441-453; A magyar szókezdő és szóvégi mássalhangzó-torlódások. NyK. 86: 167-177; Wie weit konnten die Finnougrier zählen? FUF. 52: 1-97 (magyar nyelvű változata: MNy. 89: 144-163, 296-311); A zárhangok ugor vagy ősmagyar fejlődésének a kérdéséhez. FUD. 4: 163-198; A nazálisok, likvidák, aszibiláns réshangok ugor vagy ősmagyar fejlődésének a kérdéséhez. FUD. 5: 211-239; Az előmagyar mássalhangzók fejlődésének néhány problémája. MNy. 97: 405-423.

Az osztjakológus

Osztják hang- és alaktani kutatásainak legjelentősebb termékei egyben tudományos előrelépését is szolgálták. Az osztják személynévmásokat vizsgálta meg egyetemi doktori értekezésében (Budapest, 1943. 35 l.), melynek továbbfejlesztett, az egész névmásrendszerre kiterjedő változata egy negyedszázaddal későbbi könyv alakban látott napvilágot (Die ostjakischen Pronomina. Budapest, 1967. 272 l. = Uralic and Altaic Series 74). 1958-ban megvédett kandidátusi értekezése (Keleti-osztják névmásragozás) nem jelent meg nyomtatásban. Akadémiai doktori disszertációjában az osztják fonémák kölcsönhatásáról értekezett; ennek felhasználásával készült alábbi munkája: Morphonematische Untersuchung der ostjakischen Vokalharmonie. Budapest, 1977. 192 l. Rövid mutatóvagy további fontos osztják nyelvészeti és folklór tárgyú publikációi közül: A vahi osztják nyelvjárás hangjelöléseiről. NyK. 61: 247-265; A szurguti osztják nyelvjárások hangjelöléséről és hangmegfeleléseiről. NyK. 62: 255-279; Beiträge zur Kenntnis der ostjakischen Pronominaladverbien. ALH. 12: 167-186, 255-271, 13: 15-33; Keleti osztják mondatfonetikai vizsgálatok. NyK. 67: 217-241; Zum Entwicklungsprozess einiger neuerer ostjakischer Suffixe. ALH. 17: 41-58; Vokalharmonie und Vokalbestand im Südostjakischen. FUF. 37: 1-70; Hadmenet, nászmenet. Irtisi osztják mesék és mondák. Vál., ford., utószó, jegyz. Budapest, 1975; Einwände gegen die "Vereinfachung der FU-Transkription" vom ostjakischen Standpunkt. JSFOu. 76: 83-98; Zur Problematik der

nördlicheren westostjakischen Mundarten. ALH. 33: 123-165; Vázlat a déli osztják kresztomátiához. Debrecen, 1985. 35 l.; Bevezetés az uráli népköltészetbe (Déli osztják népköltészet). Társszerző: T. Lovas Rózsa. Budapest, 1985; Brautfahrten. Ein ostjakisches Heldenepos. Társszerző: T. Lovas Rózsa. Hamburg, 1986; Az osztják magánhangzó-illeszkedés felbomlásához (A XX. sz. elején a Jugán mentén). MNyj. 36: 129-142.

Az obi-ugorok és a szamojédok mitológiája

Az osztják meséken és mondákon, az osztják népköltészen át egyenes út vezetett a nyugat-szibériai nyelvrokon népek - a vogulok, az osztjakok és a szamojédok - mitológiájának vizsgálatához. Szibériai nyelvrokonaink mitológiai lexikona c. recenziómban részletesen bemutattam a *Die Mythologie der Uralier Sibiriens* von Edith Vértes címmel, 1997-ben, Stuttgartban napvilágot látott, 314 lapos enciklopédikus összegezést. Ebben a lexikonszerű feldolgozás fő értékeként ezt jelöltem meg: „A [szerző a] mintegy százesztendősszakirodalomnak minden maradandó megállapítását egyetlen munkába sűríti” (MNy. 97: 248). E kitűnő munkának tömör, magyar nyelvű összegezése már korábban, a debreceni nemzetközi finnugor kongresszus alkalmából megjelent egyetemi tankönyvként, Szibériai nyelvrokonaink hitvilága címmel (Budapest, 1990).

A finnek és a magyarok osztják hagyatécai

Az 1950-es évek végén, Erkki Itkonen és Kustaa Vilkuna javaslatára, a magyar-finn kulturális egyezmény keretében elvállalta K. F. Karjalainen, majd Heikki Paasonen osztják hagyatékának a gondozását. Ekkortájt vetődött föl az is, hogy valamiképpen meg kellene menteni az utókor számára Pápay Józsefnek ugyancsak publikálatlanul maradt osztják feljegyzéseit is. Később pedig, tekintettel arra, hogy nagy terjedelmű kéziratok tanulmányozását és kiadását magára vállalta („az osztják hagyatékok gondozása lett a szakterületem”), Wolfgang Steinitz osztják anyagának a megjelentetésekor is számítottak a közreműködésére. Véleményem szerint akár a kérdéskör ars poeticájának is tekinthető Kötelezettségeink Reguly és hagyatékának gondozói iránt címet viselő, nagy ívű és igen időszerű tanulmánya (MNy. 91: 431-447).

Paasonen szótári gyűjtését ismert módon már 1926-ban közzétette Kai Donner, Karjalainenét pedig kétkötetes munkájában, 1948-ban Y. H. Toivonen (ehhez Vértes 1996-ban egy kis harmadik, kiegészítő kötetet csatolt Karjalainen déli osztják gyűjtése alapján: *Lexica Societatis Fenno-Ugricae* X:3). A magyar tudós fő feladata következésképpen a nyelvtani feljegyzések és a szöveganyag feldolgozása és kiadása volt. Az előbbieket publikálása alig fél évtized alatt megtörtént, az alábbi főcímeikkel: K. F. Karjalainen: *Grammatikalische Aufzeichnungen aus ostjakischen Mundarten*. MSFOu. 128 (1964). 341 p.; *Ostjakische grammatikalische Aufzeichnungen nach den Dialekten an der Konda und am Jugan* von H. Paasonen. JSFOu. 66/2 (1965): 1-96. A tekintélyes terjedelmű szövegeknek a feldolgozása viszont - amennyiben az ide tartozó első és utolsó kötet megjelenési évét vesszük figyelembe csupán - több mint egy negyed századot is igénybe vett. Ennek az a magyarázata, hogy a finn gyűjtők helyszíni feljegyzései 1. kizárólag osztják nyelvűek voltak, 2. a finnugor hangjelölés egységesítése előtti egyéni írásmóddal készültek, és 3. e feljegyzéseket a gyűjtők hazaérkezésük után semmiféle magyarázattal, kiegészítéssel nem látták el. A feldolgozónak tehát 1. értelmeznie, 2. a korszerű átíráshoz átigazítania, 3. lefordítania és 4. jegyzetanyaggal ellátnia egyaránt kellett a következő, nyomtatásban a segédanyaggal együtt végül mintegy 1700 oldalt kitevő szövegeket: K. F. Karjalainens südostjakische Textsammlungen. Bd. I. MSFOu. 157 (1975). 256 l., Bd. II.

MSFOu. 225 (1997). 192 l. (a déli osztják szövegekhez fűzött kommentárokat tartalmazó, befejező III. kötet publikálása hamarosan várható); H. Paasonens südostjakische Textsammlungen. Bd. I. MSFOu. 172 (1980). 290 l., Bd. II. MSFOu 173. (1980). 345 l., Bd. III. MSFOu. 174 (1980). 305 l., Bd. IV. MSFOu. 175 (1980). 195 l.; H. Paasonens surgutostjakische Textsammlungen am Jugan. MSFOu 240. (2001). 111 l.

Pápay József 1931-ben bekövetkezett halálakor a XIX. század végén tőle gyűjtött osztják szövegek publikálásra alkalmas állapotban maradtak az utókorra. Az MTA kéziratárában őrzött kéziratokat egykori szerzője egyenesen nyomdakésznek minősítette, és Pápaynak további értékes eredeti feljegyzései is fennmaradtak a debreceni Református Kollégium kéziratárában. A tőle gyűjtött szövegek egy részét Fazekas Jenő (1934), Zsirai Miklós (1944, 1951), Fokos Dávid (1963) és Erdélyi István (1972) rendezte sajtó alá. Mintegy 1500 oldalas anyag azonban, amely hősi énekeket és a hozzájuk készült jegyzeteket, északi-osztják szógyűjteményt, továbbá többek közt nyelvtani, néprajzi és mitológiai feljegyzéseket tartalmazott, valamint Pápay csuvas gyűjtését foglalta magában, és amely a publikált anyagot terjedelmében meghaladta, az 1980-as évek végéig csak kéziratban volt olvasható. Vértés Edit az általa alapított debreceni Bibliotheca Pápayensis című sorozat gondozásával és e sorozat I-VI. és VIII. kötetének megjelentetésével - melyeknek átlagos terjedelme meghaladja a 250 lapot -, 1988-tól kezdődően, fotoprint eljárással közzétette - ezáltal alkalmassá tette, megmentette a kutatás számára - a ceruzairásos, egyre halványuló eredetinek jól olvasható hasonmását: I. A Nadym-folyó melléki nép élete (Próbafüzet). (1988); Hősi énekek I. (1990); III. Hősi énekek II. (1990); IV. Hősi ének töredékek (1993). V. Regék és regetőredékek (1992). VI. Népélet és egyebek (1995). Az Osztják nyelvtani feljegyzések címet viselő, 1998-ban kiadott VIII. füzet voltaképpen az északi-osztják és az északi-vogul dialektus egybevetése magyar értelmezéssel, melyet a Pápay-életmű gondozójának Pápay József osztják hagyatékáról című - túlzás nélkül: a finnugor szakosok majdani egyik kötelező olvasmányának ajánlható - dolgozatában (FUD. 5: 39-47) az első uralisztikai kontrasztív nyelvtannak tekint (i. h. 45). - A Pápay csuvas hagyatékát (naplórészlet, csuvas szójegyzék) összegező VII. füzet Agyagási Klára kritikai feldolgozásában és német fordításával látott napvilágot 1997-ben.

Pályakép

A fentiek ismeretében kijelenthető: az eltávozott életműve párját ritkító terjedelmében és sokoldalúságában egyaránt. Pedig még csak utalást tettünk az MSzFE és az UEW kapcsán végzett évtizedes szótári tevékenységre. Az utóbbival kapcsolatban megosztott akadémiai díjat is elnyert, de ő azt szakmai kifogásokra hivatkozva - illetőleg mint tudományos és erkölcsi elveivel összeférhetlent - nem vette át (nézőpontját ezzel kapcsolatban egyebek mellett l. Vélemények és ellenvélemények főcímet viselő dolgozatában: MNyj. 32: 115-149.) Ami a munkásság további részterületeit illeti, említettessék meg jó néhány östörténeti tanulmánya, illetőleg általános-elméleti nyelvészeti értekezése közül is legalább egynek-egynek a címe: Randbemerkungen zu den neuesten Forschungen auf dem Gebiete der ungarischen Vorgeschichte. ALH. 4: 427-462; Brëndal szófajelmélete. ÁNyT. 1 (1963): 325-338. Legkedvesebb hazai nyelvész kollégáinak tudományos életművét mintaszerű bibliográfiákban összegezte: Veröffentlichungen von D. R. Fokos-Fuchs. ALH. 24: 15-24; György Lakó Bibliographie. Bloomington, 1985. 42 l. Az övéről a közvetlen debreceni munkatársak és a fővárosi uralista kollégák tollából születésének kerek évfordulóin olvashattunk (vö. FUD. 1: 5-10, 3: 151-152; MNy. 87: 120-123, 95: 376-381; MSFOu. 240: 109-111). A Magyar Nyelvben (az idézett helyeken) például előbb a jubiláns témáinak, témaköreinek sokrétűségét követhetjük

nyomon, majd a gazdag életmű sokoldalú méltatását fedezhetjük fel. Szakmailag nehezen érthető, hogy noha szép kort ért meg, ünnepi kötet sohasem készült a tiszteletére.

A finn-permi *æ* ugor megfelelése címmel, 2002 tavaszán készült el legutolsó tudományos dolgozata, melynek megjelenése a következő évre, kollégánk hatvanadik születésnapjára esett (Permistica et Uralica. Ünnepi könyv Csúcs Sándor tiszteletére. Piliscsaba, 2003. 272-278).

Amit Vértés Edit fogalmazott meg Lakó-nekrológiájában (vö. FUD. 4: 245), őrá is áll: „Noha több mint 60 éven keresztül jelentek meg publikációi, ezek sohasem váltak elavulttá, mind a kor színvonalának megfelelő maradt a legutolsóig.” Alighanem valamennyi tanulmányáról elmondható mindaz, amit Sz. Kispál Magdolna így fejtett ki 1980-ban, akadémiai doktori értekezését bemutatván: „Az anyag főlényes ismeretéből fakadó aprólékos filológiai gondokkal kidolgozott mű módszerben is, eredményekben is sok újat nyújt. Értékét fokozza a gazdag technikai szerelés /.../, és a szakmai zsargontól ment elegáns stílus.” (NyK. 82: 391; vö. hasonlóképpen: Csepregi: NyK. 93: 191). Tudományos módszeréről pedig Hajdú Péter ekként nyilatkozott: „Az adatok halmozott mikrofilológiai elemzése viszi közel végső állásfoglalásának megfogalmazásához, miközben a kérdés történetét és a megoldás valamennyi lehetséges alternatíváját elemzi” (MNy. 95: 380).

Irodalom

Sz. Bakró-Nagy Marianne: Vértés Edit 70 éves. Magyar Nyelv 87 (1991): 120-3.

Hajdú Péter: Ünnepi szó Vértés Edit jubileumán. Magyar Nyelv 95 (1999): 376-81.

Honti László: Mely értékig tudták a számokat megnevezni a finnugor korban? (Megjegyzések egy téves kérdésfeltevés kapcsán). Magyar Nyelv 91 (1995): 257-70.

Jakab Edit: Vértés Edit tudományos munkássága. Veröffentlichungen von Edith Vértés [1943-1988]. Folia Uralica Debreceniensia 1 (1989): 11-7. - Önálló kiadvány részeként in: Kálmán Béla: Vértés Edit 70 éves. Jakab Edit: Vértés Edit tudományos munkásságának bibliográfiája. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai. 54. sz. Debrecen 1989.

Kálmán Béla: Vértés Edit 70 éves. Zum 70. Geburtstag von Edith Vértés. Folia Uralica Debreceniensia 1 (1989): 5-10. - Önálló kiadvány részeként in: Kálmán Béla: Vértés Edit 70 éves. Jakab Edit: Vértés Edit tudományos munkásságának bibliográfiája. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai. 54. sz. Debrecen 1989.

Keresztes László: Finnugor Nyelvtudományi Tanszék (1952). In: Jakab László-Keresztes László: A debreceni magyar és finnugor nyelvtudományi tanszékek története (1914-1990). A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai. 55. sz. Debrecen 1990. 26-40, 52-68.

Keresztes, László: Zum 75. Geburtstag von Edit Vértés. Folia Uralica Debreceniensia 3 (1994): 150-1.

Keresztes László: A debreceni finnugrisztikai kutatások története és eredményei. A Finnugor Nyelvtudományi Tanszék 50 éve (1952-2002). Folia Uralica Debreceniensia 9 (2002): 3-22. - Angolul: The History and Research Findings of Finno-Ugric Studies in Debrecen. The fifty years of the Finno-Ugric Department (1952-2002). Folia Uralica Debreceniensia 10 (2003): 3-32.

Lakó György: Akadályok hazai nyelvtudományunk fejlődésének útjában; eredmények az akadályok ellenére. Magyar Nyelv 87 (1991): 288-97. - Előadásként elhangzott Vértés Edit 70. születésnapjának ünnepén, a Magyar Nyelvtudományi Társaság 1989. június 6-án tartott felolvasó ülésén.

Nemes László: [Vértés Edit. Requiescat in pace.] - A kérésre 2003. január 17-én készített 3,5 lapos visszaemlékezés (kézirat).

Nyirkos István: Vértés Edit, a Kossuth Lajos Tudományegyetem professor emeritusa 80 éves. Folia Uralica Debreceniensia 5 (1998): 255.

Nyirkos, István: Nachwort. Edith Vértés 80 Jahre. In: H. Paasonen's surgutostjakische Textsammlungen am Jugan. Neu transkribiert, bearbeitet, übersetzt und mit Kommentaren versehen von Edith Vértés. Helsinki 2001. 109-11. (Mémoires de la Société Finno-Ougrienne 240.)

Rédei Károly: Válasz Vértés Editnek. Magyar Tudomány 1995/1: 76-8.

Vértés Edit: Indulásom a C épületi szemináriumból. In: A nyelvészetről - egyes szám, első személyben. Szerk.: Sz. Bakró-Nagy Marianne és Kontra Miklós. Budapest 1991. 251-259.

Zaicz Gábor: Vértés Edit 1919-2002. Nyelvtudományi Közlemények 99 (2002): 319-324.

Hosszú élet a nyelvi tények társaságában

Zaicz Gábor alapos, Vértes Edit magánéletére és tudományos munkásságára egyaránt kiterjedő életrajzához nehéz bármit is hozzáfűzni. Hasonlóképpen magáért beszél az az imponálóan gazdag publikációjegyzék, mely több mint 200 tételt, köztük 31 önálló kiadvány adatait tartalmazza. Az alábbiakban megpróbálom összefoglalni, melyek a gazdag élet legmaradandóbb gyümölcsei. A nyomdafesték tartósságában bízva leírom azt is, ami egyébként könnyen kieshetne emlékezetünk rostáján - milyenek ismertem meg Vértes Editet, ezt a különleges, öntörvényű embert.

Rövidítésé „ülepvedve”

Ez a szó ismerős az obi-ugor folklórban járatos olvasónak. A vogul és osztják hősénekek azzal érnek véget, hogy a rege hőse bálványszellemmé ülepedik (= válik, emeltetik), attól kezdve felülről, az égi rétegekből segíti népét. A mi szakmánkban a kanonizáció jele az, ha az ember műveit nem a teljes címükön, hanem rövidítve emlegetik. Vértes Edit esetében ez azokkal a kötetekkel történt meg, melyek hagyatékkiadó munkásságával kapcsolatosak. Elsősorban K. F. Karjalainen és H. Paasonen nyelvtani feljegyzései és szöveggyűjtései azok, melyeket a gyűjtő és a feldolgozó nevének kezdőbetűiből KV-ként és PV-ként emlegetnek szakmai körökben. Ezek a kötetek örökre meg fogják őrizni Vértes Edit nevét. A Karjalainen és Paasonen hagyaték feldolgozása az ötvenes évek végén kezdődött, és még ma is tart. A feladattal a helsinki székhelyű Finnugor Társaság nevében Erkki Itkonen bízta meg az akkor fiatal kutatónőt. A nagyszabású munka a finn-magyar kulturális együttműködési egyezménynek is része lett. Vértes Edit előbb a két tudós nyelvtani feljegyzéseit adta ki (1964, 1965), majd Karjalainen déli osztják szövegeit egy kötetben (1975) és Paasonen déli osztják szövegeit négy kötetben (1980). Összeállított egy szójegyzéket is azokból a szavakból, melyek előfordulnak a Karjalainen-szövegekben, de nem kerültek bele a korábban, 1948-ban megjelent nyelvjárási szótárába (1996). A Karjalainen-sorozat második, magyarázó kötete 1997-ben jelent meg, a szövegekhez fűzött kommentárok kötete pedig most van sajtó alatt. A hagyatéksorozat utolsó, még Vértes Edit életében napvilágot látott kötete Paasonen szurguti osztják szöveggyűjtése (2001).

Emellett Vértes Edit részt vett Wolfgang Steinitz hagyatékának sajtó alá rendezésében is a délies típusú szövegek gondozásával, mely az Ostjakologische Arbeiten III. kötetében jelent meg (1989). De mivel a Steinitz-hagyatékot egész kutatócsoport dolgozta fel, Vértes Edit neve nem kapcsolódik kizárólagosan ehhez a vállalkozáshoz.

Vértes Edit kezdeményezőkézségét és találékonyságát dicséri, hogy a nyolcvanas években, amikor a debreceni egyetem Finnugor Tanszékén volt professzor, életre hívta a Bibliotheca Pápayensis című sorozatot, lefénnyképeztette, és nyolc kötetben megjelentette Pápay József osztjákföldi gyűjtésének kéziratban maradt részét. Ezzel szó szerint az enyészettől mentette meg az értékes anyagot, ugyanis a kézirat az írás már annyira elhalványodott, hogy néhány év alatt láthatatlanná vált volna. Hogy a Bibliotheca Pápayensisből lesz-e rövidítés, azt még nem tudjuk. Ha nem, az ok nemcsak az, hogy az esetlegesen szóba jöhető monogram már foglalt a Budapest vagy a British Petrol jelölésére, hanem az is, hogy a sorozat kis példányszámban jelent meg, és akadozott a terjesztése. Ráadásul - bár Vértes Edit minden kötetben függelékben közölte az általa nehezen olvashatónak ítélt szavak olvasatát - csak a legelszántabb kutatók vágnak bele a Pápay kézírásának kisilabizálásával járó küzdelembe. Én két

emberről tudok, akik alaposan megismerték, és kutatásaikban használták a nyelvészeti, folklorisztikai és néprajzi szempontból egyaránt páratlanul értékes anyagot: Schmidt Éva, aki tudását immár a másvilágon osztja meg Vértes Edittel, és Anna Widmer Hamburgban.

A hagyatékok kiadásának feltétele az alázat - napjainkban hiánycikké váló tulajdonság. A sajtó alá rendező nem képviselheti önmagát, hanem a kézirat hagyó gondolkodásába kell belehelyezkednie. Vértes Editben megvolt ez a nemes, tudósi alázat, tisztelte az elődök minden vonását, még az elírásokra is képes volt magyarázatot találni. Egyéb tulajdonságai is arra predesztinálták, hogy tökéletesen teljesítse ezt a fiatalon vállalt, de egész életét végigkísérő feladatot.

A nyelvi tények feltétlen tisztelője

Tudvalevően Vértes Edit több tudományterületen is képezte magát: matematika-fizika szakos diplomát szerzett, de finnugor nyelvészetből doktorált. Rövid ideig, 1951-52-ben a Központi Fizikai Kutatóintézetben dolgozott, ahol többek között hangstatisztikai vizsgálatokat folytatott. Tudományos pályájának fő helyszíne az MTA Nyelvtudományi Intézete volt, ahol 1952-től 1984-ig működött. Tevékeny élete főleg a finnugrisztika jegyében folyt, de munkásságában mindig használta természettudományos műveltségét is. Leginkább a statisztika és a valószínűségszámítás módszereit tudta eredményesen alkalmazni nyelvészeti kutatásaiban. De akkor is, amikor nem egyértelműen matematikai módszereket alkalmazott, jelen volt gondolkodásában a természettudós. Számára a nyelvészet egzakt tudomány volt, ahol az érvelés csakis a nyelvi tényekre alapulhatott. Mindenek felett tisztelte a nyelvi adatokat, s ez nála elsősorban leírt adatot jelentett, mivel belátta, hogy olyan nyelveket kutatott, melyekben nem rendelkezett anyanyelvi kompetenciával. Egy-egy grammatikai jelenségnek lehetőleg az összes előfordulását kikereste, mielőtt bármi következtetést levont volna. Adatait szívesen összegezte táblázatokban, tanulmányai többségében táblázattal szemléltette mondandóját.

Az adatok szenvedélyes tisztelete a hagyatékgondozó munkásságában is érvényre jutott. Vértes Edit nem nyugodott, amíg a gyűjtők utolsó hangyányi széljegyzeteit el nem olvasta, és meg nem fejtette, s ugyanígy nem került el figyelmét egyetlen nyelvi adat sem. Kisujjában volt az összes obi-ugor átírás minden változata, számos tanulmányban foglalkozott a transzkripció kérdéseivel. Szakmai vitáinak egy része is ezek körül forgott: nem fogadta el Steinitz egyszerűsített osztják átírását, amely többek között nem vett tudomást a déli osztják magánhangzó-harmóniáról, ami Karjalainen és Paasonen ottjártakor még létezett. Véleménye szerint, amikor Steinitz osztják nyelvjárási szótárában automatikusan alkalmazták a Steinitz-féle fonematikus ábécét, meghamisították a korábbi adatokat. Hasonló okokból került összeütközésbe az Uráli etimológiai szótár szerkesztési elveivel, ami miatt visszautasította a szótár összes munkatársának járó akadémiai díjat.

Önálló monográfiái is elsősorban adatgazdagságukkal tűnnek ki. Két könyvét cím szerint is meg kell említenünk: az osztják névmásokról írt monográfiáját (*Die ostjakischen Pronomina*. 1967) és az osztják fonémák kölcsönhatásáról írt akadémiai doktori disszertációjának német nyelvű változatát (*Morphonematische Untersuchung der ostjakischen Vokalharmonie*. 1977). Bár fő tevékenysége az osztják nyelv kérdéseit érintette, több magyar és általános nyelvészeti tárgyú munkát is megjelentetett.

A mitológiai tárgyú szövegek kiadása közben szinte észrevétlenül beledolgozta magát az obi-ugor, valamint a szamojéd folklór és mitológia rejtelseibe. Ennek a bűvárkodásnak lett eredménye a Szibériai nyelvrokonaink hitvilága című összefoglalás, mely a Tankönyvkiadónál jelent meg 1990-ben. A téma lexikonszerű feldolgozása egy rangos német nyelvű sorozat, a

Wörterbuch der Mythologie 30-31. füzetében látott napvilágot Die Mythologie der Uralier Sibiriens, vagyis A szibériai uráli népek mitológiája címen 1997-ben. Munkamódszere folklorisztikai műveiben is hasonló volt nyelvészeti kutatásaihoz. Igyekezett minden információt összegyűjteni a szakirodalomból. A XIX. század végi, XX. század eleji irodalmat még át tudta tekinteni (Reguly, Munkácsi, Pápay, Patkanov, Karjalainen, Paasonen, Kannisto, Lehtisalo munkáiban), de az időközben egyre sokasodó szovjet irodalmat már nem tudta nyomon követni, bár Hajdú Péter igyekezett ellátni szamojédológiai irodalommal. Nem tehetett róla, hogy időközben olyan áttekinthetetlenül megsaporodott az irodalom, hogy pozitivistá módszerekkel nem lehetett feldolgozni.

A folklór és a mitológia szakértőjeként Vértés Edit tudományos ismeretterjesztő tevékenységet is végzett. Ő szerkesztette a Sámándobok, szóljatok című népköltészeti antológia obi-ugor és szamojéd anyagát (1973), az Európa könyvkiadó Népek meséi című sorozatában déli osztják mesekötetet jelentetett meg (Hadmenet, nászmenet. 1975). Németül egy terjedelmes hőseneket adott ki Paasonen hagyatékából T. Lovas Rózsával együttműködve (Brautfahrten. 1986), ugyanezt magyarul a Bevezetés az uráli népköltészetbe című egyetemi tankönyvében jelentette meg (1985).

Egy autonóm személyiség - közlőről

1978-ban néhány hónapig az MTA Nyelvtudományi Intézetében volt állásom, és a Finnugor Osztályon közvetlen kollégája voltam Vértés Editnek. Akkor mégsem volt alkalmam közlőről megismerni őt, ugyanis nem járt be a várbeli, Szentháromság utcai épületbe. Azt mondták, hogy mivel nem bírja a cigarettafüstöt, megtarthatta szobáját a Művelődési Minisztérium Szalay utcai épületében, ahol az Intézet korábban állomásozott. Akkor ugyanis még lehetett a munkaszobákban dohányozni. Az intézet akkori igazgatója, Hajdú Péter - aki élete végéig támogatója, taulmányainak első olvasója és véleményezője, panaszainak meghallgatója és szakmai vitapartnere volt - bölcs döntésével így különítette el a kissé különc kollégát. Vértés Edit füstallergiája valóságos betegség volt, de ezen fölül olyan magas fokú igényességgel volt megáldva - vagy megátkozva -, hogy nehezen tudott alkalmazkodni bármilyen közösséghez. Így én a diákkoromban műveiről megismert nyelvész után az emberről előbb csak a háta mögött elmesélt - nem mindig hízelgő - történetek alapján alkottam képet. Egyszer azonban valami miatt mégis bejött az intézetbe, és a folyosón beszédbe elegyedett velem. Már nem emlékszem, miről volt szó, csak saját csodálkozásom emléke maradt meg bennem afölött, hogy milyen érdeklődéssel fordult a felém, a fiatal kolléga felé. S utóbb némi szégyenérzet volt bennem, mert letegeztem, amin ő egy kicsit megütközött, de nem tette szóvá. Később jöttem rá, hogy helyénvalóbb lett volna, ha Edit néninek szólítom, s biztosan így történik, ha még diákkoromban találkozom vele.

Közeli kapcsolatba, mondhatnám barátságba a kilencvenes évek elejétől tartó közös munkáink révén kerültünk. Vértés Edit ekkor már a debreceni egyetem finnugor professzori állásából is nyugdíjba vonult, de még folytatta hagyatékkiadó munkásságát. Hajdú Péter javaslatára a Finnugor Társaságnál előkészületben lévő könyveinek korrektúraolvasásában segítettem neki. Ekkor beleláttam munkamódszerébe, s megtanultam megbecsülni tudósi, emberi mivoltát, szakma- és életszeretét. A korrektúraolvasás szünetében szívesen hallgattam jóízűen előadott történeteit a nyelvtudomány nagyjairól, s újra meg újra megcsodáltam azt az alaposágot, mellyel létrehozta tanulmányait, könyveit, s kísérte a kézirat útját a megjelenésig. A szerkesztők réme volt, mert az utolsó pillanatig javította kéziratait, akár a korrektúrafázisban is átfirt egész fejezeteket. Különc volt, de aki közlőről ismerte, meggyőződhetett arról, hogy szeretnivaló különc.

Időmilliomosként tudott belemerülni egy-egy témába, s hitte is, hogy mindenre jut ideje. Pályájának kezdetén, amikor a Nyelvtudományi Intézetben A magyar szókészlet finnugor elemei és az Uralisches etymologisches Wörterbuch című szótárak munkatársaként dolgozott, azzal vívta ki a szerkesztő haragját, hogy korrektúraolvasás közben nem a kész kéziratból, hanem az eredeti forrásokból ellenőrizte az adatokat. És talált hibákat. Sohasem sajnálta az időt az alapos munkára. Mivel édesapja 94 éves korában halt meg, saját magának is legalább ennyi évet - ráadásul aktív éveket - remélt. Azt hiszem, ha felfogta volna, ő lepődött volna meg a legjobban, hogy milyen hirtelen elfogyott az ereje. De nem fogta fel, s még az utolsó napokban is a jegyzetfüzetét kereste, mondván, egy tanulmány vázlata van benne. Már elmúlt nyolcvan éves, és még tele volt könyvtervekkel: meg akarta írni a kommentárokat Paasonen déli osztják szövegeihez, valamint egy osztják nyelvtörténetet, melyet még Mikola Tibornak ígért meg akkor, amikor a szegedi doktoriskolában tanított. Izgatta az alapnyelvi szibilánsok sorsa, s csoda volt, ahogyan új szemmel tudta vizsgálni a sokak által már lerágott csontnak ítélt kérdést.

Született tanár volt. Friss diplomásként tíz évig különféle iskolákban tanított különféle tantárgyakat: magyart, matematikát, fizikát, olaszt, németet, háztartástant, gazdaságtant, latint és művészettörténetet. Pedagógiai pályáját egy hangszálait megtámadó alattomos betegség törte ketté. Számos műtétnek köszönhetően később visszanyerte hangját, de addigra már kutatóként dolgozott.

Már nyugdíjkorú volt, amikor 1984-ben felkérték, hogy vállalja el a debreceni egyetem Finnugor Tanszékének vezetését. A tanszékvezető professzori állást öt éven keresztül töltötte be, amikor ismét tanúbizonyosságát adta pedagógiai képességeinek. Óráit a biztos tudás, szép előadói stílus jellemezte. Mindig igényes volt önmagával és hallgatóival szemben, a fiatalokhoz való viszonyában a segítő szándék állt az első helyen. Szakma- és életszeretete mindenkit megfogott, aki a közelébe került. Debreceni megbízatásának lejártával Mikola Tibor felkérésére a szegedi Finnugor Tanszék doktori képzésében is részt vett.

Abban az időben élt és alkotott, amikor a szibériai nyelvek kutatója már nem és még nem juthatott terepre. Mégis, minden alkalmat megragadott, hogy az élő osztják nyelvvel találkozzon. Alekszej Szengepov hanti író, újságíró, tankönyvszerző sokszor elmondta, hogyan kezdett el anyanyelve iránt érdeklődni. Az ötvenes években egy szovjet turistacsoport tagjaként járt Magyarországon. Mint osztják nemzetiségű fiatal elkerült a Nyelvtudományi Intézetbe. Vértés Edit hatására döbrent rá anyanyelvének, kultúrájának értékeire, így lett belőle a hanti művelődés elkötelezett harcosa.

Vértés Edit nyitottságát, vállalkozó kedvét mutatja, hogy tagja volt az első (és egyben az utolsó) magyar szervezésű, obi-ugor területeket is érintő szibériai társasutazásnak 1991-ben. Hasonló út szervezésére azóta sem szánta el magát egyik utazási iroda sem, ennek okait egyrészt az útiköltségek rohamos növekedésében, másrészt a magyar-orosz turisztikai együttműködés hiányában lehet keresni.

Vértés Edit öntörvényű ember volt, igazi egyéniség. Egész életét a tudománynak szentelte, s akkor volt boldog, amikor valamilyen nyelvészeti probléma megoldásán gondolkodhatott. Amikor halála előtt néhány hónappal utoljára találkoztam vele, gyöngeségre panaszkodott. A nyarat várta, mely számára mindig a megújulást hozta. A svábhegyi levegőben reménykedve szövögette szakmai terveit. Ittmaradt kollégáit csak az vigasztalja, hogy gazdag élet végére tett pontot az elkerülhetetlen halál.

Vértes Edit tudományos munkássága*

Rövidítések

ALH. = Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae

ÁNyT. = Általános Nyelvészeti Tanulmányok

BiblUral. = Bibliotheca Uralica

ÉFOu. = Études Finno-Ougriennes, Paris, Budapest

FUD. = Folia Uralica Debreceniensia

FUF. = Finnisch-Ugrische Forschungen, Helsinki

FUM. = Finnisch-Ugrische Mitteilungen, Hamburg

JSFOu. / SUSA. = Journal de la Société Finno-Ougriennes / Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja, Helsinki

MNy. = Magyar Nyelv

MNyj. = Magyar Nyelvjárások

MSFOu. / SUST. = Mémoires de la Société Finno-Ougriennes / Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia, Helsinki

NéNy. = Népünk és Nyelvünk, Szeged

NyIOK. = Az MTA (I.=) Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei

NyK. = Nyelvtudományi Közlemények

Nyr. = Magyar Nyelvőr

NytudÉrt. = Nyelvtudományi Értekezések

0OLZ. = Orientalische Literaturzeitung, Berlin

StOr. = Studia Orientalia, Helsinki

SzFU. = Советское Финно-Угроведение, Tallinn

UAJb. = Ural-Altaische Jahrbücher, Wiesbaden

UAS. = Uralic and Altaic Series, Bloomington

UrAltBibl. = Ural-Altaische Bibliothek

* 1943 és 1988 között napvilágot látott publikációinak jegyzékét először Jakab Edit állította össze, és az a Folia Uralica Debreceniensia 1. kötetében, illetőleg jelen kiadványunk 54. számában olvasható (a 11–17. lapon).

1943

Az osztják személynévmások. Budapest. 35 l. (Finnugor Értekezések 8.)

1947

Ipari számtan-mértan. Budapest. 192 l. (Vegyipari szakkönyvtár)

1949

Váj. MNy. 45: 205-6.

1953

Adalékok a magyar nyelv hangtani szerkezetéhez (Statisztikai vizsgálódások) [Első közlemény]. NyK. 54: 96-140.

Statistische Untersuchungen über den phonetischen Aufbau der ungarischen Sprache. [1-2. közlemény.] ALH. 3: 125-58, 411-30.

1954

Adalékok a magyar nyelv hangtani szerkezetéhez (Statisztikai vizsgálódások) Második közlemény. NyK. 55: 138-80.

Statistische Untersuchungen über den phonetischen Aufbau der ungarischen Sprache [3. közlemény.] ALH. 4: 193-224.

Randbemerkungen zu den neuesten Forschungen auf dem Gebiete der ungarischen Vorgeschichte. ALH. 4: 427-62.

1955

Adalékok a magyar nyelv hangtani szerkezetéhez (Statisztikai vizsgálódások) Harmadik közlemény. NyK. 56 (1954) [1955]: 215-66.

Szótározott szavaink száma és a szókészlet nagysága. Nyr. 79: 329-38.

Tanácskozás a finnugor etimológiai szótár [a majdani MSzFE.] szerkesztési elveiről. NyIÖK. 6: 457-60.

Paul Menzerath: Die Architektonik des deutschen Wortschatzes. [Ismertetés.] ALH. 5: 415-33.

Hajdú Péter: A magyarság kialakulásának előzményei. [Ismertetés.] NyK. 56 (1954) [1955]: 297-306.

1956

A birtoklás fogalmának kifejezése a finnugor nyelvekben [Első közlemény]. NyK. 57 (1955) [1956]: 146-59.

Matematikai szaknyelvünk nemzeti jellege. In: Emlékkönyv Pais Dezső hetvenedik születésnapjára. Budapest. 398-402.

Felszólalás a III. nyelvészkongresszuson [az általános nyelvészeti vitában]. In: Általános nyelvészet, stilisztika, nyelvjárástörténet. Budapest. 335-6.

Hozzászólás Lakó György előadásához [az I. finnugor nyelvészeti konferencián, az MSzFE. munkálataival kapcsolatban]. NyK. 58: 51-2.

Hozzászólás Fokos Dávid előadásához [az I. finnugor nyelvészeti konferencián, a finnugor névragozás kérdéskörében]. NyK. 58: 105-7.

B. A. Szerebrennyikov: A Volga-Oka vidékének toponimikája a Szovjetunió európai részén. A finnugor őstörténet kérdéseihez. [Ismertetés.] NyIOK. 7: 76-80.

1957

A birtoklás fogalmának kifejezése a finnugor nyelvekben (Második közlemény). NyK. 59: 102-19.

A magyar *holmi* déli-chanti megfelelőjéről. NyK. 59: 179-81.

Laziczius Gyula. Nyr. 81: 376-8.

Hans Fromm - Matti Sadeniemi: Finnisches Elementarbuch. [Ismertetés.] Nyr. 81: 361-3.

1958

Keleti osztják névmásragozás. Kandidátusi értekezés. [Budapest.] Kézirat. 421 l.

Nyelvtani adalékok a keleti-chanti (osztják) nyelvjárásokhoz. [I-] II. NyK. 60: 183-91, 321-37.

1959

A vachi osztják nyelvjárás hangjelöléséről. NyK. 61: 247-65.

Zur Frage des bezeichneten Akkusativobjekts im äussersten Osten des ostjakischen Sprachgebietes. UAJb. 31: 486-90.

Fokos-Fuchs, D. R.: Syrjänisches Wörterbuch. I-II. Budapest. Deutsches Register zum Wörterbuch. Zusammengestellt von E. Vértés: 1299-557. - A latin növény- és állatmutatót is V. E. készítette.

Az első keleti osztják tankönyv. [Ismertetés.] NyK. 61: 427-39.

1960

Van-e a finnugor **k*-nak *k*- fejleménye mélyhangú szavainkban? NyK. 62: 7-21.

Vita a Saussure-i tanítások magyar visszhangjáról. NyK. 62: 146-9. - Deme László előadásához hozzászólt még Fodor István, Fónagy Iván és Szepe György is.

Észrevétel a magyar magánhangzó-rendszer [sic] finnugor előzményeinek és megfeleléseinek terminológiájához. MNy. 56: 101-3.

A szurguti osztják nyelvjárások hangjelöléséről és hangmegfeleléseiről. NyK. 62: 255-79.

Adalékok az osztják személynév kutatáshoz. In: Névtudományi vizsgálatok. A Magyar Nyelvtudományi Társaság névtudományi konferenciája. 1958. Szerk.: Mikesy Sándor. Budapest. 150-6.

Beiträge zur Frage des finnisch-ugrischen bezeichneten Akkusativobjekts. ALH. 10: 181-94.

Verba docent. Juhlakirja Lauri Hakulisen 60-vuotispäiväksi. [Ismertetés.] NyK. 62: 361-3.

Aarni Penttilä Juhlakirja. [Ismertetés.] NyK. 62: 364.

1961

Nyelvtani adalékok a keleti-chanti (osztják) nyelvjárásokhoz. III. NyK. 63: 101-9.

1962

Beiträge zur Methodik der ostjakischen Personennamenforschung. StOr. 4: 762-8. - Az 1962-ben Münchenben, a „VI. Internationaler Kongress für Namenforschung” című tanácskozáson elhangzott előadás anyaga

Die Namen der Monate bei den Surgut-Ostjaken. FUF. 34: 144-7.

Beiträge zur Kenntnis der ostjakischen Pronominaladverbien. (I-II.) ALH. 12: 167-86, 255-71.

1963

Beiträge zur Kenntnis der ostjakischen Pronominaladverbien. (III.) ALH. 13: 15-33.

Ein ostjakisches Märchen in M. A. Castréns handschriftlichem Nachlass. In: Glaubenswelt und Folklore der sibirischen Völker. Szerk.: Diószegi Vilmos. Budapest. 115-9. - Szöveg és fordítás.

Auf der Spur mythischer Gesänge der Ostjaken. In: Glaubenswelt und Folklore der sibirischen Völker. Szerk.: Diószegi Vilmos. Budapest. 121-30. - Nyelvi és tárgyi kommentárok H. Paasonen szótárának mitikus vonatkozású kondai osztják példamondataihoz. Angolul I. az 1968. évi tételek között.

Brëndal szófajelmélete. ÁNyT. 1: 325-38.

Über einige grammatische Fragen der surgut-ostjakischen Mundarten. In: Congressus internationalis Fenno-Ugristarum Budapestini habitus 20.-24. IX. 1960. Budapest. 184-7.

1964

Grammatikalische Aufzeichnungen aus ostjakischen Mundarten von K. F. Karjalainen. Bearbeitet und herausgegeben von E. Vértés. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki. XVII + 341 l. (MSFOu. 128.)

Randbemerkungen zu einem jüngst erschienenen Heldenlied [Osztják (chanti) hősénekek. III/1.]. JSFOu. 65/3: 3-13.

Széljegyzet az Apor-Kódex helyesírásáról. MNy. 60: 200-1.

[Nyelvi statisztika és írói nyelv.] ÁNyT. 2: 148-53. - *A matematikai nyelvészet és a gépi fordítás kérdései* című munkaértekezleten hangzott el. Befejező részében (152-3) hozzászólás Papp Ferenc, J. Soltész Katalin, ill. Petőfi S. János előadásához.

Aszó. MNy. 60: 480-3.

1965

Ostjakische grammatikalische Aufzeichnungen nach den Dialekten an der Konda und am Jugan von H. Paasonen. Bearbeitet, neu transkribiert und herausgegeben von E. Vértés. JSFOu. 66/2: 1-96.

Keleti-osztják mondatfonetikai vizsgálatok. NyK. 67: 217-41.

Hangfestés és szószármaztatás. Nyr. 89: 157-64.

Einwandfrei aufhebbare Widersprüche zweier Mitteilungen über die Vach-Mundart. SzFU. 1: 213-7.

Der Vach-Dialekt des Ostjakischen. [Ismertetés.] UAJb. 36: 188-92. - Tyerjoskin nyelvjárási monográfiájának recenziója.

Reguly-Pápay-Fokos: Osztják (chanti) hősénekek III/1. [Ismertetés.] OLZ. 60: 381-4.

Hajdú, P.: The Samoyed Peoples and Languages. [Ismertetés.] ALH. 15: 208-9.

Ein ostjakisches Lehrbuch. [Ismertetés.] UAJb. 37: 151-3.

1966

Adalékok dajkanyelvi szavaink kormeghatározásához. MNy. 62: 171-8, 309-17.

1967

Die ostjakischen Pronomina. Akadémiai Kiadó, Budapest. 272 l., 36 melléklet, 1 térkép. - Egyidejűleg: Bloomington (UAS. 74.)

A magyar szóképzlet finnugor elemei. Etimológiai szótár. Főszerkesztő: Lakó György. I. A-Gy. Akadémiai Kiadó, Budapest. - Társszerző.

A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. 1. A-Gy. Főszerkesztő: Benkő Loránd. Akadémiai Kiadó, Budapest. - Munkatárs: több finnugor eredetű szó, német jövevényszó és régi vándorszó etimológiájának első kidolgozását végezte el.

Zum Entwicklungsprozess einiger neuerer ostjakischer Suffixe. ALH. 17: 41-58.

Reguly-Pápay-Fokos: Osztják (chanti) hősénekek III/2. [Ismertetés.] OLZ. 62: 286-8.

1968

Volksepen der Obugrier. UrAltBibl. 16: 36-44.

Stand und Aufgaben der ostjakischen Dialektologie. Congressus secundus internationalis Fenno-Ugristarum Helsingae habitus 23.-28. VIII. 1965. Pars 1. Acta linguistica. Helsinki. 561-8.

On the trail of Ostyak (Khanti) mythical songs. In: Popular beliefs and folklore tradition in Siberia. Szerk.: Diószegi Vilmos. Budapest-Bloomington 1968. 113-22. (UAS. 57.). - Németül l. az 1963. évi tételek között.

Ganschow, G.: Die Verbalbildung im Ostjakischen. [Ismertetés.] ALH. 18: 445-50.

1969

Vokalharmonie und Vokalbestand im Südostjakischen. FUF. 37: 1-70.

1970

Rekonstrukció és valószínűség[-]számítás. NyK. 72: 297-322.

Paasonen als Vorläufer der Phonologie in seinen Reiseberichten. ALH. 20: 329-45.

Beiträge zu den typologischen Fragen des Ostjakischen. In: Theoretical problems of typology and the Northern Eurasian languages. Szerk.: Dezső László és Hajdú Péter. Budapest. 135-44.

Karjalainen déli osztják szövegeinek személynevei. NytudÉrt. 70: 249-53.

1971

A magyar szóképzlet finnugor elemei. Etimológiai szótár. Főszerkesztő: Lakó György. II. H-M. Akadémiai Kiadó, Budapest. - Társszerző.

Genaue Bestimmung der Mundart von fünf südostjakischen Opfergebeten. JSFOu. 71/4: 1-17.

1972

Zum hundersten Geburtstag von K. F. Karjalainen. FUF. 39: 410-7.

Contribution à l'étude des formules stéréotypées de la poésie populaire des ostiaks du Sud. ALH. 22: 371-6.

Metapher oder Missverständnis. ÉFOu. 9: 45-50.

Durch lautgesetzliche Entwicklung entstandene südosztjakische Homonyme. MSFOu. 150: 453-9.

1973

Die Entsprechung DN Kr. *õ* ~ Irt. *o*. FUF. 40: 240-7.

Vergleich der Transkriptionsweisen des Ostjakischen bei Karjalainen und Paasonen. JSFOu. 72: 460-3.

Észrevételek az osztják numerusjelek funkcióival kapcsolatosan. NyK. 75: 374-6.

Sámándobok szóljatok. Szibéria őslakosságának népköltészete. Ford.: Bede Anna. Vál., szerk.: Kóhalmi Katalin. Európa Könyvkiadó, Budapest. 269-336, 392-6. - Az uráli (obi-ugor és szamojéd) anyag válogatása elsősorban finn kutatók gyűjtéséből, a nyersfordítás elkészítése és a magyarázó jegyzetanyag megírása Vértes Edit munkája, noha a neve az antológiában nincs megemlítve.

Gert Sauer: Die Nominalbildung im Ostjakischen. [Ismertetés.] ALH. 23: 248-55.

Rosemarie Radomski-Brachwitz: Ostjakische Ortsnamen. [Ismertetés.] ALH. 23: 414-7.

1974

Déli osztják jelentéstani és stilisztikai adalékok. NytudÉrt. 83: 652-3.

D. R. Fokos-Fuchs zum Gruss. ALH. 24: 3-14.

Veröffentlichungen von D. R. Fokos-Fuchs. 1905-1973. ALH. 24: 15-27.

Dreigliedrige Konsonantengruppen in Karjalainens südosztjakischen Textaufzeichnungen. ALH. 24: 373-7.

Selected writings of Gyula Laziczus. [Ismertetés.] ÁNyT. 10: 275-8.

1975

K. F. Karjalainens südosztjakische Textsammlungen I. Neu transkribiert, bearbeitet und herausgegeben von E. Vértes. Helsinki. 18 + 256 l. (MSFOu. 157.)

Hadmenet, nászmenet. Irtisi osztják mesék és mondák. Vál., ford., utószó, jegyz.: Vértes Edit. Európa Könyvkiadó, Budapest. 202 + [1] l. (Népek meséi 62.)

Lexikographisches Beispielmateriale bei Paasonen und Karjalainen. In: Congressus tertius internationalis Fenno-Ugristarum Tallinnae habitus 17.-23. VIII. 1970. Pars 1. Acta linguistica. Tallinn. 716-20.

Die Vertretung des Inlaut *-*k-* im Obugrischen. ÉFOu. 10: 129-31.

1976

Az osztják fonémák kölcsönhatása. Doktori értekezés. Kézirat. [Budapest.] 582 + 81 l.

Expresszív szavak etimológiai vizsgálata. NytudÉrt. 89: 296-300.

Számadatok az egyedi szóképzlet nagyságának megbecsléséhez. NyK. 78: 484-90.

Ostjakisches Material im Archiv der Finnisch-Ugrischen Gesellschaft (Paasonens bzw. Karjalainens ostjakischer Nachlass). ALH. 26: 89-107.

Gyarmathi Sámuel emlékezete. Magyar Hírlap. 1976. július 15.

Pekka Katara-Ingrid Schellbach-Kopra: Suomalais-saksalainen suursanakirja. Finnisch-deutsches Großwörterbuch. [Ismertetés.] ALH. 26: 475-7.

1977

Morphematische Untersuchung der ostjakischen Vokalharmonie. Akadémiai Kiadó, Budapest. 191 + [1] l. (Bibliotheca Uralica 2.)

Wahrscheinlichkeitsgenauigkeit von erschlossenen Lauten. In: Studies in Finno-Ugric Linguistics. In Honor of Alo Raun. Bloomington. 409-25. (UAS. 131.)

Tibor Mikola: Die alten Postpositionen des Nenzischen. [Ismertetés.] NyK. 79: 387-91.

1978

A magyar szóképzlet finnugor elemei. Etimológiai szótár. Főszerkesztő: Lakó György. III. N-ZS. Akadémiai Kiadó, Budapest. - Társszerző.

Néhány azonosság és különbség az obi-ugorok és a szamojédok hitvilágában. EMN. Budapest. 3: 378-85.

Phonetische und phonematische Transkription im Ostjakischen. UAJb. 50: 149-54.

1979

Südostjakische Epen und Heldenlieder. Neohelicon 6/2: 153-74.

Der Hund und das Pferd in der Volksdichtung der Obugrier. In: Explanationes et Tractationes Fenno-Ugricas. In Honorem Hans Fromm. Hrsg. Erhard F. Schiefer. München. 417-32. (Finnisch-Ugrische Bibliothek 3.)

Einige Probleme der Nachlassherausgaben. In: Sanomia. Juhlakirja Eeva Kangasmaa-Minnin 60-vuotispäiväksi 14. 4. 1979. Turku. 411-20.

Nyelvrokon népek nevérol. Nyr. 103: 268-81.

Gedanken über Nominalsatz und Stilistik. [Ismertetés.] FUF. 43: 304-20. - Erhard Schiefer Nominalsatz und „Seins-Verb” im Ostjakischen c. doktori értekezésének (München 1970) recenziója.

István Futaky: Tungusische Lehnwörter des Ostjakischen. [Ismertetés.] OLZ. 74: 260-5.

Hajdú Péter-Domokos Péter: Uráli nyelvrokonaink. [Ismertetés.] ALH. 29: 378-82.

1980

H. Paasonens südostjakische Textsammlungen. I-IV. Neu transkribiert, bearbeitet, übersetzt und herausgegeben von E. V. Helsinki. Bd. I. 28 + 267 l. (MSFOu. 172.). Bd. II. 345 l. (MSFOu. 173.). Bd. III. 305 l. (MSFOu. 174.). Bd. IV. 195 l. (MSFOu. 175.).

Einwände gegen die „Vereinfachung der FU-Transkription” vom ostjakischen Standpunkt. JSFOu. 76: 83-98.

[A 4., budapesti nemzetközi finnugor kongresszuson Wolfgang Schlachternak az ige mondattanával foglalkozó előadásához hozzászólás.] In: Congressus quartus internationalis Fenno-Ugristarum Budapestini habitus 9.-15. Septembris 1975. Pars II. Acta sessionum. 108-10.

Konsonantenstatistik und Vokalharmonie im Südostjakischen. In: Congressus quintus internationalis Fenno-Ugristarum. Turku 20.-27. VIII. 1980. Pars III. Dissertationes symposiorum linguisticorum. Turku. 27-39.

Új szavak jelentkezése a szövegben. MNy. 76: 338-40.

Talált kincs. Nagyvilág 8: 1237.

Ingrid Schellbach-Kopra: Finnisch-Deutsches Sprichwörterbuch. Suomalais-saksalainen sananlaskukirja. ALH. 30: 407-10. - L. még az 1982. évfolyamot is.

1981

Zur Kontrolle von sprachlichen Rekonstruktionen. In: Lakó-Emlékkönyv. Nyelvészeti tanulmányok. Szerk.: Bereczki Gábor és Molnár József. Budapest. 214-9.

1982

Übersetzungsprobleme ostjakisch-deutsch. ALH. 32: 185-218.

Pápay József életműve a mai osztjakológia alapján. In: Hagyományápolás és megújulás. Szerk.: Sebestyén Árpád. Debrecen. 29-34.

Finnisch-Deutsches Sprichwörterbuch. Suomalais-saksalainen sananlaskukirja. MNy. 78: 111-3. - L. még az 1980. évfolyamot is.

1983

Genuss des Fliegenpilzes bei Sibiriens uralischen Völkern. In: Festschrift für Hans Wilhelm Haussig zum 65. Geburtstag. [Stuttgart?] 336-43.

Überlegungen zur Phonotaktik einer uralischen Sprache. Lieselotte Schiefer, Phonematik und Phonotaktik des Vach-Ostjakischen. [Ismertetés.] FUF. 45: 186-230.

Adalékok a déli osztják affrikátákhoz. NyK. 85: 105-10.

Módszertani kísérlet. In: Hajdú Péter 60. születésnapja tiszteletére. Szerk.: Bereczki Gábor és Domokos Péter. Budapest. 441-53. (Urálsztikai tanulmányok [1.]) - Az osztják fonematikus átírás problematikája.

Zur Problematik der nördlicheren westostjakischen Mundarten. ALH. 33: 123-65.

B. Lőrinczy Éva: A magyar mássalhangzó-kapcsolódások rendszere és törvényszerűségei. [Ismertetés.] Nyr. 107: 376-80.

Soja Sokolova: Das Land Jugorien. [Ismertetés.] ALH. 33: 316-21.

1984

Vokalphoneme im Nizjam-Ostjakischen. In: Studien zur phonologischen Beschreibung uralischer Sprachen. Hrsg. Péter Hajdú und László Honti. Budapest. 111-9. (BiblUral. 7.)

Antwort an G. Sauer. In: Studien zur phonologischen Beschreibung uralischer Sprachen. Hrsg. Péter Hajdú und László Honti. Budapest. 129-50. (BiblUral. 7.)

A magyar szókezdő és szóvégi mássalhangzó-torlódások. NyK. 86: 167-77.

Mikrofilológiai észrevételek Karjalainen déli osztják szövegfeljegyzéseivel kapcsolatban. Fokos-Fuchs Dávid születésének 100. évfordulójára. NyK. 86: 178-84.

1985

Bevezetés az uráli népköltészetbe (Déli osztják népköltészet). Az előszót az uráli népköltészetéről V. E. írta. A déli osztják eposz műfordítása, bevezetése és jegyzetei T. Lovas Rózsa munkája. Tankönyvkiadó, Budapest. 109 l.

Vázlat a déli osztják kresztomátiához magyar és finnugor szakos hallgatóknak. Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen. 35 l.

György Lakó Bibliographie. Zusammengestellt von E. V. Eurasian Linguistic Association, Bloomington. [8] + 42 l. (Arcadia Bibliographica Virorum Eruditorum. Fasciculus 7.)

A magyar mássalhangzó-kapcsolódások rendszerének törvényszerűségeihez. MNyj. 26/27 (1984-85): 159-225.

Südstjakische Gebete. ALH. 35: 223-65.

Fokos-Fuchs Dávid, a finnugor nyelvész. NyK. 87: 432-7.

Dauer der Synchronie. ÉFOu. 17: 15-7.

U. T. Sirelius, Reise zu den Ostjaken. [Ismeretetés.] ALH. 35: 187-92.

Kiadványok nyelvrokonaink népköltészetéből. [Ismeretetés.] Alföld. 1985/8. sz. 84-6.

1986

Brautfahrten. Ein ostjakisches Volksepos. Deutsche Übersetzung von Rózsa T. Lovas. Einleitung von E. V. Buske Verlag, Hamburg. 165 l.

Bevezetés az uráli népköltészetbe (Déli osztják népköltészet). Tankönyvkiadó, Budapest. - Teljes címleírását l. az 1985. évfolyam alatt. [1.,] Változatlan kiadás.

The mythology of the Uralic peoples of Siberia. UAJb. 58: 15-24.

Ostjakische Begrüssungen. FUM. 10: 473-9.

„Műhelyfőnökök a nagyvilágból...”. Rádió- és Televízióújság. 1986/48. sz. 26.

1988

Pápay József osztják hagyatéka. A Nadym-folyó melléki nép élete (Próbafüzet). Közzéteszi: Vértés Edit. Debrecen. 86 l. (Bibliotheca Pápayensis I.)

Bevezetés az uráli népköltészetbe (Déli osztják népköltészet). Tankönyvkiadó, Budapest 1988. 2., változatlan kiadás. - Teljes címleírását l. az 1985. évfolyam alatt.

Károly Rédei [szerk.]: Uralisches etymologisches Wörterbuch. Akadémiai Kiadó, Budapest - Harrasowitz, Wiesbaden. Bd. I. Uralische und finnisch-ugrische Schicht. XLVIII + 593 l. - Bd. II. Finnisch-permische und finnisch-wolgaische Schicht. Ugrische Schicht. [595]-905 + [1] l. - Társszerző.

Obi-ugor totem a medve? Bereczki Emlékkönyv (Bereczki Gábor 60. születésnapjára). Szerk.: Domokos Péter és Pusztay János. ELTE BTK, Budapest. 375-9. (Urálistitikai Tanulmányok 2.)

Eine nizjamer Textaufzeichnung von Wolfgang Steinitz. Annales Universitatis Scientiarum Budapestiensis 19: 311-7.

1989

Wolfgang Steinitz: Texte aus dem Nachlass. Budapest. 30-67, 102-4, 219-386. (Ostjakologische Arbeiten. Bd. III). - A délies jellegű osztják anyag sajtó alá rendezése.

Lakó György köszöntése 80. születésnapján. MNy. 85: 380-2.

1990

Szibériai nyelvrokonaink hitvilága. Tankönyvkiadó, Budapest. 403 + [1] l.

Pápay József osztják hagyatéka. Hősi énekek I. Közzéteszi: Vértés Edit. Debrecen. 363 l. (Bibliotheca Pápayensis II.).

Pápay József osztják hagyatéka. Hősi énekek II. Közzéteszi: Vértés Edit. Debrecen. 329 l. (Bibliotheca Pápayensis III.)

Über die Transkription der bisherigen und der zukünftigen Nachlaßausgaben aus Pápay's ostjakischem Material. NyK. 91: 227-8. (Robert Austerlitz Emlékkönyv)

Reflexionen über Zahlen und Zählen der Uralier. Specimina Sibirica 3: 233-9. (Gedenkschrift für Irén N. Sebestyén)

1991

Wolfgang Steinitz: Dialektologisches und etymologisches Wörterbuch der ostjakischen Sprache. Lief. 1-14. Berlin 1966-1991. - A névmások szócikkeinek első kidolgozása Vértés Edit munkája (ld. Lief. 1: 016; vö. még: Lief. 14: 1670).

A „hét lakattal elzárt kincs”. Magyar Fonetikai Füzetek / Hungarian Phonetic Papers 23: 166-72.

Pápay József osztják följegyzési és átírási módja. NyK. 92: 41-60.

Indulásom a C épületi szemináriumból. In: A nyelvészetről - egyes szám, első személyben. Szerk.: Bakró-Nagy Marianne és Kontra Miklós. Budapest. 251-9.

1992

Pápay József osztják hagyatéka. Regék és regetőredékek. Közzéteszi: Vértés Edit. Debrecen. 267 l. (Bibliotheca Pápayensis V.)

Zsirai Miklós, az obugrista. In: Zsirai Miklós Emlékkönyv. Születésének 100. évfordulója alkalmából. Budapest. 22-34. (Urálisztikai Tanulmányok 5.)

Aki téged kővel dob, dobd kenyérrel vissza 'bewirft dich jemand mit Stein, werfe ihm Brot zurück'. In: Festschrift für Károly Rédei zum 60. Geburtstag / Emlékkönyv Rédei Károly 60. születésnapjára. Wien-Budapest. 435-9.

1993

Pápay József osztják hagyatéka. Hősi ének töredékek. Közzéteszi: Vértés Edit. Debrecen. 263 l. (Bibliotheca Pápayensis IV.)

Hányig tudtak a finnugor korban számolni? MNy. 89: 144-63, 296-311.

Karjalainen helyszíni mássalhangzó[-]jelölése s ezek kiadása. In: Hajdú Péter 70 éves. Budapest. 411-6.

Drei neue Bücher für Kazym-ostjakische Schulkinder. [Ismeretítés.] FUF. 51: 272-3.

T. Lovas Rózsa. 1903-1991. [Nekrológ.] NyK. 93 (1992-1993): 181-3.

1994

Wie weit konnten die Finnougrier zählen? FUF. 52: 1-97.

A finnugor *-j (-i) múltidő-jel osztják nyomainak kérdéséről. MNyTK. 200: 197-207. (Bárczi Géza emlékkönyv)

Egy megosztott akadémiai díj történetéhez. Magyar Tudomány 39: 335-40.

Kikövetkeztetett alapnyelvi szavaink szibilánsainak problémáihoz. MNy. 90: 453-5.

1995

Pápay József osztják hagyatéka. Népélet és egyebek. Közzéteszi: Vértés Edit. Debrecen. 377 l. (Bibliotheca Pápayensis VI.)

Vélemények és ellenvélemények. MNyj. 32: 115-49.

Kötelezettségeink Reguly és hagyatékának gondozói iránt. MNy. 91: 431-47.

Bárczi Géza emlékkönyv. [Ismeretítés.] MNyj. 32: 151-7.

Válasz Rédei Károlynak. Magyar Tudomány 40: 79.

1996

Ergänzungen aus Karjalainens südostjakischen Textaufzeichnungen zu seinem postumen Wörterbuch. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki. VI + 42 l. (Lexica Societatis Fenno-Ugricae X, 3.)

Eine Untersuchung über Krankheitsbezeichnungen im Ostjakischen. FUF. 54: 281-9.

Gondolatok az uráli nyelvcsalád alapnyelveiről és azok nyelvjárásairól. MNyj. 33: 121-8.

Valószínűségszámítás és (in)stabilitás a nyelvészetben. In: Nyelv, nyelvész, társadalom. Emlékkönyv Szépe György 65. születésnapjára /.../ Második kötet. Pécs. 309-14.

Gondolatok Pápay szótári hagyatékáról. In: Ünnepi könyv Mikola Tibor tiszteletére. Szerk.: Mészáros Edit. Szeged. 296-7.

1997

Die Mythologie der Uralier Sibiriens. In: Wörterbuch der Mythologie. I. Abteilung. Die alten Kulturvölker. Bd. 7. Götter und Mythen in Zentralasien und Nordeurasien. Teil 1. Lief. 30-31. Klett-Cotta, [Stuttgart. 314 l.]. - 1. kötet: 387-546, 2. kötet: 547-700.

Karjalainens südostjakische Textsammlungen. Bd. II. Transkription, Phonembestand, allgemeine Erörterungen. XI +181 l. (MSFOu. 225.). - Vö.: Vértés Edit írja. MNy. 94 (1998): 383-4.

A zárhangok ugor vagy ősmagyar fejlődésének a kérdéséhez. FUD. 4: 163-98.

Ugor örökségünkbe a *hét* vagy *?hét* sorolandó? MNy. 93: 76-9.

Laziczius, a professzor, a tudós, az ember. MNy. 93: 293-6.

Pápay József csuvas hagyatéka. Naplórészlet, csuvas szójegyzék. Közzéteszi: Agyagási Klára. Debrecen. 149 l. (Bibliotheca Pápayensis VII). - Szerkesztette és az előszót írta: Vértés Edit.

1998

Pápay József osztják hagyatéka. Osztják nyelvtani feljegyzések. Közzéteszi: Vértés Edit. Debrecen. 113 + [7] l. (Bibliotheca Pápayensis VIII.)

A nazálisok, likvidák, aszibiláns réshangok ugor vagy ősmagyar fejlődésének a kérdéséhez. FUD 5: 211-39.

Pápay József osztják hagyatékáról. FUD. 5: 39-47.

A budapesti Finnugor Tanszék és az obi-ugor kutatások. In: 125 éves a budapesti Finnugor Tanszék. Jubileumi kötet. Budapest. 67-74. (Uralisztikai Tanulmányok 9.)

„Számmérték”? MNy. 94: 474-9.

1999

Az osztják magánhangzó-illeszkedés felbomlásához (A XX. sz. elején a Jugán mentén). MNy. 36: 129-42.

Bizonyítás stiláris érveléssel. MNy. 37: 469-78. (Köszöntő könyv Sebestyén Árpád 70. születésnapjára)

Sine ira et studio. MNy. 95: 506-8.

2000

Adalékok a finnugor (uráli) bibliográfiai eljárásokhoz. MNy. 38: 457-63. (Köszöntő könyv Jakab László 70. születésnapjára)

2001

H. Paasonens surgutostjakische Textsammlungen am Jugan. Neu transkribiert, bearbeitet, übersetzt und mit Kommentaren versehen von Edith Vértés. MSFOu. 240. 111 l. - Nyirkos István utószava: Edith Vértés 80 Jahre (109-11).

Az előmagyar mássalhangzók fejlődésének néhány problémája. MNy. 97: 405-23.

Ein Autor - zwei uralistische Werke verschiedener Art. 1. Csepregi, Márta: Szurguti osztják chrestomathia. 2. Csepregi, Márta (Hrsg.): Finnugor kalauz. [Ismertetés.] ALH. 48: 291-298.

2002

Uralisztikai hangtani rekonstrukciók problémáiról. NéNy. 41/2 (2001) [2002]: 345-9. (Mikola-Emlékkönyv)

2003-

A finn-permi *æ* ugor megfelelése. In: Permistica et Uralica. Ünnepi könyv Csúcs Sándor tiszteletére. Piliscsaba. 272-278. (Fenno-Ugrica Pázmániensia I.)

K. F. Karjalainens südostjakische Textsammlungen. Bd. III. MSFOu. - Kommentárok jegyzéke a déli osztják szövegekhez (s.a.)

**A KOSSUTH LAJOS TUDOMÁNYEGYETEM
MAGYAR NYELVTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK KIADVÁNYAI**

11. *Végh József*: A derecskei népnyelv igetövei és igealakjai. Debrecen, 1940. Elfogyott.
12. *Bakó Elemér*: Csűry Bálint élete és munkássága. Debrecen, 1941. Elfogyott.
13. *Bárczi Géza*: A városi népnyelv kérdéséhez. Debrecen, 1941.
14. *Kovács István*: Igeköztöink fejlődése és használata a medvesalji népnyelvben. Debrecen, 1941.
15. *Szabó István*: Az í-zés esetei a békési nép nyelvében. Debrecen, 1941.
16. *Végh József*: Társadalmi szempontok a népnyelvkutatásban. Debrecen, 1941.
17. Népnyelvi szövegmutatványok. Közli: *Bakó Elemér, Deák Györgyné, Bartha Katalin, Imre Samu, Keresztes Kálmán, Kovács István, Pető József, Szerdahelyi István, Szilágyi László, Szűts Ferenc, Varga Lajos, Végh József*. Debrecen, 1941.
18. *Vámosi Nándor*: A debreceni csizmadiák céh- és műszavai. Debrecen, 1942. Elfogyott.
19. *Bakó Elemér*: A népnyelvi gyűjtés és anyagrendezés módszere. Debrecen, 1943. Elfogyott.
20. *Pais Dezső*: Rengeteg. Debrecen, 1943. Elfogyott.
21. *Knieszsa István*: Az Ecsedi-láp környékének szláv eredetű helynevei. Debrecen, 1943.
22. *Bakó Elemér*: Egy magyar szócsalád: *hop, hoporcs, hömpölyög, hederít*. Debrecen, 1943.
23. *Bárczi Géza*: Jegyzetek a budapesti népnyelvről. Debrecen, 1943. Elfogyott.
24. *Szilágyi László*: A rokonságnevek a hajdúnánási nép nyelvében. Debrecen, 1943.
25. *Varga Lajos*: Igealakok és igeragozás a szuhogyi népnyelvben. Debrecen, 1943.
26. *Végh József*: A békési népnyelv névszótövei. Debrecen, 1943.
27. *Papp László*: A hosszúpályi népnyelv í és é hangjai. Debrecen, 1947.
28. *Knieszsa István*: A Zobori apátság 1111. és 1113. évi oklevelei mint nyelvi (nyelvjárási) emlékek. Debrecen, 1949. Elfogyott.
29. *Papp László*: Az ú és ű hangok a hosszúpályi népnyelvben. Debrecen, 1949. Elfogyott.
30. *Benkő Loránd*: A Nyárádmente földrajzinevei. Adattár. Debrecen, 1950.
31. *Sulán Béla*: Szempontok az í-zés vizsgálatához. Debrecen, 1952. Elfogyott.
32. *D. Bartha Katalin*: A szlavóniai nyelvjárás szóképzése. Debrecen, 1952. Elfogyott.
33. *Lőrincze Lajos*: Szempontok és adatok személyneveink újabbkori történetéhez. Debrecen, 1952. Elfogyott.
34. *Deme László*: A magyar nyelvjárások hangjainak jelölése. (Az egyezményes hangjelölési rendszer ismertetése). Debrecen, 1953. Elfogyott.
35. *Papp István*: Az állítmányi szerkezet őstörténete. Debrecen, 1956. Elfogyott.
36. *A. Kövesi Magda*: A Debreceni Grammatika mai értékelése. Debrecen, 1956. Elfogyott.
37. *Papp István*: Hangtan. Debrecen, 1959. Elfogyott.

38. *Sulán Béla*: Adalékok az argó szókincsének tanulmányozásához. Debrecen, 1961.
39. *Kálmán Béla*: XVI. századi jobbágyneveinkhez. Debrecen, 1961.
40. *Sulán Béla*: Magyar -ó < szláv -ou ~ ov? Debrecen, 1962.
41. *Jakab László*: Lencsés György „Ars Medica”-jának ő-zése. Debrecen, 1962. Elfogyott.
42. *Imre Samu-Kálmán Béla*: Módszertani tanulmányok a nyelvjáráskutatás köréből. Debrecen, 1962.
43. *Papp István*: A szóalkotás problémái. Debrecen, 1963.
44. *Sulán Béla*: A kétnyelvűség néhány kérdéséhez. Debrecen, 1963.
45. *Jakab László*: A felszólító módjel kérdéseihöz. Debrecen, 1964.
46. *Sebestyén Árpád*: Mutató a Magyar Népnyelv I-VI. és a Magyar Nyelvjárások I-X. kötetéhez. Debrecen, 1965.
47. *Lőrincze Lajos*: Földrajzi neveink élete. *Sebestyén Árpád*: Újabb eredmények és feladatok földrajzinév-kutatásunkban. Debrecen, 1967. Elfogyott.
48. *Jakab László*: Az ingadozó igei végződések használata. Debrecen, 1969.
49. *Jakab László*: Papp István hetven éves. *Kornya László-K. Szoboszlai Ágnes*: Papp István tudományos munkásságának bibliográfiája. Debrecen, 1971. Elfogyott.
50. *Sebestyén Árpád*: A tájnyelv mint stílusesszköz Móricz Zsigmond műveiben. Debrecen, 1972. Elfogyott.
51. *Jakab László-Keresztes László*: Finnugor nyelvészet a debreceni egyetemen. Debrecen, 1979.
52. *Sebestyén Árpád*: Kálmán Béla hetvenéves. *Kiss Antal*: Kálmán Béla tudományos és publicisztikai munkássága (1934-1982). Debrecen, 1983.
53. *Vértés Edit*: A magyar mássalhangzó-kapcsolódások rendszerének törvényszerűségeihez. Debrecen, 1987. Elfogyott.
54. *Kálmán Béla*: Vértés Edit 70 éves. *Jakab Edit*: Vértés Edit tudományos munkásságának bibliográfiája. Debrecen, 1989. Elfogyott.
55. *Jakab László-Keresztes László*: A debreceni magyar és finnugor nyelvtudományi tanszékek története (1914-1990). Debrecen, 1990. Elfogyott.
56. *Hlavacska Edit*: Névtani tárgyú kéziratok a KLTE Magyar Nyelvtudományi Intézetének Könyvtárában (Annotált bibliográfia). Debrecen, 1990.
57. *Sebestyén Árpád*: A szociolingvisztika elemei Csűry Bálint népnyelvkutató iskolájában. Debrecen, 1990.
58. *Kiss Antal*: Andrásyné Kövesi Magda 80 éves. Debrecen, 1991. Elfogyott.
59. *K. Szoboszlai Ágnes*: Mutató a Magyar Nyelvjárások 11-25. kötetéhez. Debrecen, 1991.
60. *Kis Tamás*: A magyar katonai szleng szótára (1980-1990). Debrecen, 1991. Elfogyott.
61. *Hoffmann István*: Helynevek nyelvi elemzése. Debrecen, 1993.
62. *Vértés Edit*: Vélemények és ellenvélemények. Debrecen, 1995.
63. *Kálnási Árpád*: Népi beszélgetések Szatmárból. Debrecen, 1995.
64. *Hoffmann István-Rácz Anita-Tóth Valéria*: Ómagyar kori helynévfeldolgozások. Debrecen, 1996. Elfogyott.
65. *Hoffmann István-Kis Tamás*: Pesty Frigyes kéziratok helynévtárából. Bihar vármegye I. Debrecen, 1996.

66. *Hoffmann István-Kis Tamás*: Pesty Frigyes kéziratosa helynévtárából. Bihar vármegye II. Debrecen, 1998.
67. *Kálnási Árpád*: Szatmári helynévtípusok és történeti rétegződésük. Debrecen, 1996.
68. *Kis Tamás*: A magyar szlengkutatás bibliográfiája. Debrecen, 1996.
69. *Vörös Éva-Prizster Szaniszló*: Márton József Természethistória képekonyvének növénynevei. Debrecen, 1997.
70. *Sebestyén Árpád*: Kétszázéves a „Debreceni Grammatika”. Debrecen, 1997.
71. *Kis Tamás*: Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához. Debrecen, 1997.
72. *Kálnási Árpád*: Fejezetek a Csüry-iskola történetéből. Debrecen, 1998.
73. *Jakab László*: Tanulmányok az igeragozás köréből. Debrecen, 1999. Elfogyott.
74. *Kálnási Árpád*: Cívis beszélgetések Debrecenből. Debrecen, 1999. Elfogyott.
75. *K. Szoboszlai Ágnes* szerk. „Megvolt a keresztelő is”. Dolgozatok Németh László irodalmi névadásáról. Debrecen, 2000. Elfogyott.